

KÜLTÜREL MİRAS OLARAK HAYVANLARIN ATASÖZLERİMİZE KATTIKLARI ANLAM ÜZERİNE BİR DEĞERLENDİRME**

AN EVALUATION ON THE MEANINGS OF ANIMALS AS A CULTURAL HERITAGE

ОЦЕНКА ЗНАЧЕНИЯ ЖИВОТНЫХ КАК КУЛЬТУРНОГО НАСЛЕДИЯ

Osman TÜRK*

ÖZ

Kültürün önemli unsurlarından olan dil, bir yandan toplumun hakikatlerini yansıtırken, diğer yandan kültürün yeniden meydana gelmesini ve devamını sağlar. Toplumların geçmişten günümüze kazandıkları bilgi ve deneyimlerinin en önemli aktarıcı öğelerin arasında dil gelir. Sözlü kültürden yazılı kültüre değin tarih, edebiyat, felsefe, folklor, sosyoloji, psikoloji ve ahlak gibi birçok yönde araştırma konusu olan ulusal ve sosyal varlıklar anlatım gücü ve kavram zenginliği bakımında çok önemli dil yapılarıdır. Atasözleri içinden çıkılan bağlamın aynası gibi yüzyıllar boyu değişim ve dönüşümlere bağlı da olsa varlığını sürdürerek bugüne kadar gelir. İnsanoğlunun olduğu yerde bir deneyim ve insan topluluğu olduğu yerde bir kültürel olgudan söz etmek mümkündür. Bu deneyim ve kültürel değerlerin yayılması ve sonraki nesillere aktarılmasında önemli bir köprü vazifesi gören dil, insanlık tarihi açısından da birtakım kazanımları açığa çıkarır. Atasözleri bulunduğu kültür coğrafyasının ve milli değerlerin tüm özelliklerini içinde barındıran ve anlamlar bakımından çeşitlilik gösteren edebi kavram özelliğidir. Atasözleri, bir milletin kimliği niteliğinde olan kalıplaşmış miraslardır. Binlerce yılın ve tecrübenin ürünü olan bu tanıklar, tarihimizin ve atalarımızın şahitleridir. Kültür hayatımızın önemli unsurlarından biri olan bu ifadeler bazen bir hâdiseden bazen bir kıssadan bazen de tüm bunlardan bağımsız olarak tecrübe edilmiştir. Genelde atasözleri üzerinde yapılan çalışma ise de özelde belli hayvanların tarihimizdeki yerlerini tespit etmektir. Bunlar; *At*, *Aslan-Arslan* ve *Deve* kavramları üzerinde durulacaktır. Bu çalışmada atasözlerimizde geçen hayvanları ve bunların atasözlerimize kattıkları anlamlar TDK Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü ile Ömer Asım Aksoy'un Atasözleri ve Deyimler Sözlüğünden yararlanılarak alfabetik olarak değerlendirilmiştir.

** Uluslararası Dergi Karadeniz Sempozyumu 2019'da sunulmuş bildirinin gözden geçirilip düzenlenmiş hâlidir.

* Orcid no: 0000-0002-9379-6225 Dr. Harran üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, osmanturkgau@gmail.com

Anahtar kelimeler: *Atasözü, Edebiyat, Türk kültürü, sosyal-kültürel değerler, at, aslan-arслан, deve.*

ABSTRACT

Language, which is one of the important elements of culture, reflects the truths of society on the one hand and ensures the re-formation and continuation of culture on the other. Language is among the most important transmitting elements of the knowledge and experience gained from the past to the present. From oral culture to written culture, national and social beings, which are the subjects of research in many aspects such as history, literature, philosophy, folklore, sociology, psychology and morality, are very important language structures in terms of expression power and concept richness. Proverbs, like the mirror of the context in which they come from, have survived for centuries, albeit in connection with changes and transformations. It is possible to speak of an experience where human beings exist and a cultural phenomenon where human beings exist. Language, which serves as an important bridge in spreading this experience and cultural values and transferring it to the next generations, reveals some gains in terms of human history. Proverbs is a literary concept which contains all the features of cultural geography and national values and shows diversity in terms of meanings. Proverbs are stereotyped legacies that are the identity of a nation. These witnesses, the product of thousands of years and experience, are witnesses of our history and ancestors. These expressions, which are one of the important elements of our cultural life, have been experienced sometimes from a phenomenon, sometimes from a story and sometimes independent of all these. The study of proverbs in general is to determine the place of certain animals in our history in particular. These; At, Aslan-Arslan and Camel concepts will be discussed. In this study, the animals used in our proverbs and their meanings are evaluated alphabetically by using TDK Proverbs and Idioms Dictionary and Ömer Asım Aksoy's Proverbs and Idioms Dictionary.

Key words: *Proverb, Literature, Turkish culture, social-cultural values*

АННОТАЦИЯ

Язык, который является одним из важных элементов культуры, отражает, с одной стороны, истины общества, а с другой - обеспечивает реформирование и продолжение культуры. Язык является одним из наиболее важных элементов передачи знаний и опыта, полученных из прошлого в настоящее. От устной культуры до письменной культуры национальные и общественные существа, которые являются предметом исследований во многих аспектах, таких как история, литература, философия, фольклор, социология, психология и мораль, являются очень важными языковыми структурами с точки зрения силы выражения и богатства понятий. Притчи, подобно зеркалу контекста, из которого они происходят, существовали веками, хотя и в связи с изменениями и преобразованиями. Можно говорить об опыте существования людей и культурном феномене существования людей. Язык, который служит важным связующим звеном в распространении этого опыта и культурных ценностей и передаче его следующим поколениям, раскрывает некоторые достижения в плане истории человечества. Притчи - это литературное понятие, которое содержит в себе все особенности культурной географии и национальных ценностей и показывает разнообразие значений. Притчи - это стереотипное наследие, которое является идентичностью нации. Эти свидетели, являющиеся результатом тысячелетнего опыта и опыта, являются свидетелями нашей истории и предков. Эти выражения, которые являются одним из важных элементов нашей культурной жизни, были восприняты иногда из феномена, иногда из истории, а иногда и независимо от всего этого.

Kültürel Miras Olarak Hayvanların Atasözlerimize Kattıkları Anlam Üzerine Bir...

Изучение пословиц в целом заключается в определении места определенных животных в нашей истории в частности. К ним относятся: На них будут обсуждаться концепции Аслана-Арслана и Верблюда. В этом исследовании животные, используемые в наших пословицах, и их значения оценивались в алфавитном порядке с помощью словаря пословиц и идиом ТДК и словаря пословиц и идиом Омера Асима Акся.

Ключевые слова: *пословица, литература, турецкая культура, социокультурные ценности, лошадь, лев-лев, верблюд.*

1-Giriş

Atasözleri ve deyimler toplumbilim, ruhbilim, eğitim, ekonomi, felsefe, tarih, ahlak, folklor gibi birçok konuyu ilgilendiren ve birçok yönden inceleme konusu edilmeye değer olan ulusal varlıklar olup deyiş güzelliği, anlatım gücü, kavram zenginliği bakımından önemli dil yapılarıdır (Aksoy, 1988). Atasözleri bulunduğu kültür coğrafyasının ve milli değerlerin tüm özelliklerini içinde barındıran ve anlamlar bakımından çeşitlilik gösteren edebi kavram özelliğindedir. Atasözleri, bir milletin kimliği niteliğinde olan kalıplaşmış miraslardır. Binlerce yılın ve tecrübenin ürünü olan bu tanıklar, tarihimizin ve atalarımızın şahitleridir. Kültür hayatımızın önemli unsurlarından biri olan bu ifadeler bazen bir hâdiseden bazen bir kıssadan bazen de tüm bunlardan bağımsız olarak tecrübe edilmiştir. Zamanın yıkıcı etkisine karşı korunmuş ve herhangi bir değişikliğe uğramamış bu sözler, özgünlük anlayışının en güzel örneklerindedir. Bazen sayfalarca, kitaplarca anlatılmak istenen bir durum tek bir atasözleriyle noksansız anlatılabilir. Atasözlerinin halk edebiyatı türü olarak düz konuşmadan bağımsız bir varlığı düşünülemez; yani atalar sözü, masal ya da türkü gibi durup dururken tek başına söylenemez. Bir atasözünün söylenmesi için belli bir vesilenin ortaya çıkması gereklidir (Boratav, 1992; Türk, 2016). Türk savlarının yazılı ilk kaynakları Köktürk Kitabeleri olup bu yazıtlar Türk tefekkürünün canlı birer şahididir (Tekin, 2003). Uygur dönemine ait birçok yazıtta da yine atasözlerine rastlamak mümkündür (Sertkaya, 1983). Türkçe, deyim ve atasözü bakımından çok zengin bir dildir. 8. yüzyılda yazıya geçirilmiş olan Orhun Abideleri'nde atasözlerinin ilk örnekleri yer almaktadır. Türk kültür tarihinin en önemli eserlerinden birisi olan Dîvânü Lûgati't-Türk'te atasözü, "sav" kelimesi ile karşılanmış olup Türk boyları arasından derlenen yaklaşık 290 atasözüne yer verilmiştir (Sakaoğlu, 2002). Türk yaşayışının, Türk dilinin en eski ürünlerinden olan savlar, uzun deneyimler sonucu varılan hükümleri, yaşanmışlıkları içerirler. Uzun birikimler, gözlemler neticesinde kazanılmış yargılarla bugüne kılavuzluk yaparlar. Toplumun bilgeliğini, deneyimlerini, dünya görüşünü ve anlatım gücünü yansıtır (Aksan, 2004). Bir eğitim aracı olan atasözleri, millet hafızasında kalıplaşıp tekrar yoluyla nesilden nesile aktarılır (Alkaya, 2006). Atasözleri değerlendirilirken zaman içinde edinilen deneyimlerin, yaşanan sosyal değişikliklerin dile yansıdığı ve bu değişikliklerle yeni bir hayat, dünya görüşünün toplum yaşayışına ardından da o toplumun diline yerleşebileceği unutulmamalıdır. Deyimler de atasözleri gibi kalıplaşmış sözlerdir (Sinan, 2008). O günden bugüne nesilden nesile aktarılarak varlıklarını koruyan atasözleri atalarımızın uzun denemelere dayanan yargılarını genel kural, bilgece düşünce ya da öğüt olarak

düsturlaştırılan ve kalıplaşmış biçimleri bulunan kamuca benimsenmiş öz sözlerdir. Örneğin, birbiriyle yakın ilişki içerisinde olan, beraber zaman geçiren iki insan, insanoğlunun fitratı gereği birbirinden etkilenecektir. Bu etkilenme, türlü şekillerde olacaktır, yani belki olumlu sayılabilecek yönde belki de olumsuz sayılabilecek yönde karşılıklı olarak. İşte bu etkileşim durumunu atalarımız ta binlerce yıl öncesinden tecrübe etmiş ve “üzüm üzüme baka baka kararır.” demek suretiyle güzelce ifade etmişlerdir. Satırlarca, dakikalarca söz israfı yapmaktansa bu sözü sarf etmek isabetli olacaktır. Atasözleri, ulusların zekâlarındaki keskinliği, hayallerindeki genişliği, duygularındaki inceliği belirten en değerli örneklerdir. Bu sözler, derin felsefelerden başka güzel buluşlarla, parlak nüktelerle, ince alaylarla, sert taşlamalarla doludur. Böylece her atasözü kendi ulusunun damgasını taşır. Nesilden nesile aktarılacak günümüze kadar ulaşan atasözleri bizlere önceki kuşakların yaşam şartları ve gelenekleri hakkında dilsel imgeler aktarırlar. Onları doğru anlamak ve yorumlamak hiç de kolay değildir, çünkü asıl anlamlarını kavrayabilmek için bir sözcü ya da metin içinde geçiyor olmaları gerekmektedir.

Dil, yaşamın bütün alanlarında, günlük yaşamın en sade olaylarında, bilimin ana formlarında, gelenek-görenek ve törelerde, inançlarda ortaya çıkar; dil her türlü maddesel yaşamın, tekniğin, ekonominin de koşuludur; dinde, hukukta, felsefe ve sanatta yeri vardır. Dilin etkide bulunan gücü, dilde izini bırakan dünya tablosu ile yaşamın bütün alanlarına yayılır. Buna karşılık dil de her bir alanın özel gereksinimleri ve koşulları ile kendi çevresini ve yönünü belirler (Akarsu, 1998).

2-Bulgular

2.1- Aslan-Arslan

Kedigillerden, erkekleri yeleli, yırtıcı, Afrika’da ve Asya’da yaşayan, uzunluğu 160 cm, kuyruğu 70 cm ve ucu püsküllü, çok koyu sarı renkli güçlü bir memeli türü, arslan; pençeleri ve dişleri çok keskindir (Parlatır vd., 1998; TDK, 2005; Çağbayır, 2007). Aslan kelimesinin eş anlamlısı olarak Farsçada şîr, Arapçada esed (asad) kelimeleri kullanılmaktadır. Aslan kelimesinin farklı Türk lehçelerinde yedi sekiz çeşit okunuşu bulunmakla birlikte, En çok kullanımda olan ve bugün Anadolu’da en çok kullanılan: Arslan, aslan biçimindedir. Arslan ya da aslan kelimelerinin sonunda kullanılan “lan” ifadesinin, kaplan ve sırtlan kelimelerindeki “lan” eki ile aynı olduğu düşünülebilir. Büyük ihtimalle aslanın avına pençeleriyle asılması, kaplanın avının üstüne atılarak adeta onu kaplaması, sırtlanın da avını sırtlayarak onu sürükleyerek götürmesi münasebetiyle bu hayvanlar Türkçede bu şekilde adlandırılmıştır (Konyalı, 1951). Türk kültüründe aslan motifi güç, kuvvet, ihtişam, yiğitlik, cesaret, asalet ve hâkimiyet anlamında simgesel bir motif olarak kullanılmıştır. Öyle ki paraların üstünde, bayraklarda, hükümdar tahtlarında, mimari eserlerde, gerek sözlü gerekse yazılı pek çok edebi eserde aslan sembolik anlamlarıyla kullanılmıştır.

Atın Türk kültüründe gökle birlikte anılması onu diğer hayvanlardan ayırır ve kendisine bir yücelik katar. Eski bir Türk efsanesine göre Türk, gökyüzünden yeryüzüne atlı olarak inmiştir. Bilindiği gibi Türk kamları, Gök Tanrısının katına ata veya kartala binerek yükselirler (Kaplan, 1988).

Kültürel Miras Olarak Hayvanların Atasözlerimize Kattıkları Anlam Üzerine Bir...

“Türk sanatında aslan figürleri daha çok Budizm ile birlikte görülmekle beraber, Altaylarda Pazırık kurganlarından çıkarılan eserler üzerinde aslan-grifon tasvirlerine rastlanması, bu hayvanın Türklerde daha erken devirlerden itibaren tanındığını gösterir” demektir. Türklerde de gücün ve liderliğin sembolü olan aslan ve Türk kültüründe önemli bir yere sahip olan, 24 Oğuz boyunun sembolü kuşların ve diğer bazı hayvan adlarının kişi adı olarak kullanılması Türk kültüründe eskiden beri devam eden bir gelenektir. Aslan; savaş, zafer, iyinin kötüyü yenmesi, kuvvet ve kudret sembolü olmuş, postu ve yelesi de yiğitlik simgesi olarak kullanılmıştır. Türlerde uzun saçın yaygın olmasıyla aslan yelesi arasında sembol bakımından ilgi kurulmuştur. Çin kaynaklarında bazı Türk hükümdarlarının aslanlı tahtta oturduğu yazılmaktadır. Türk sanatında kanatlı aslan tasvirleri göğe ait unsur olarak İslamiyet’ten sonraki Türk sanatında, İslamiyet’ten öncekinin izinde gelişmiştir. Birçok mitolojide aslan motifi güç, kuvvet, koruyuculuk ya da taht sembolü olarak kullanılmaktadır (Çoruhlu, 2006; Şenel ve İlhan 2008).

Türk devlerinde hayvanların önemi büyüktü. Birçok Türk devletinde hükümdar isimlerinde aslanlara rastlanmaktadır. Bunun sebebi aslanın hayvanlara yakışır bir hayvan olarak kabul edilmesidir. Aslan, Hz. Ali’nin de sembolü olarak bilinmektedir. Hz. Ali’ye Allah’ın aslanı lakabı verilmiştir. Birçok mitolojide hayvanların en güçlüsü ve bundan ötürü de kralı sayılan aslan, güçlülük, yüreklilik ve güneşin simgesi olarak tanrılık özelliği de kazanmıştır. Anadolu mitolojisinde genellikle yiğitliği ve koruyuculuğu simgeleyen aslanların; Şehirlerin, konakların ve tapınakların giriş kapılarında kabartmalarına ya da heykellerine rastlanır (Çoruhlu, 2006; Kaçar, 2015).

E.T.de aslan “arşlan” olarak bilinmektedir. Çağdaş Türk lehçelerinden Azerbaycan T. aslan “aşlan”, Türkmen T. ve Gagavuz T. aslan “arşlan” olarak bilinmektedir. Kazak T. aslan “arıştan”, Kırgız T. aslan “cabır”, Tatar ve Başkurt T. aslan “arışlan”, Tuva T. aslan “arşılañ”, Hakas T. aslan “arşılañ”, Saha T. aslan “xaxay”, Çuvaş T. aslan “arışlan”, Özbek T. aslan “arşlon” Y. Uygur T. aslan “aşlan” şekliyle kullanılmaktadır.

Aç aslandan tok domuz yeğdir: Soysuz olup para kazanan, soylu olup da para kazanmayandan üstündür.

Aç kurt aslana saldırır: Aç kimse karnını doyumak için gerekirse ölümü göze alır.

Al (hile) aslan tutar, güç sıçan tutmaz: Bir kimse zekâsını kullanarak kendisinden güçlü olan yaratığı yenebilir ancak gücünü kullanarak kendisinden daha güçsüz ama zeki olan bir yaratığın üstesinden gelemmez.

Aslan kocayınca sıçan deliği gözetir: Güçlü olduğunda ağır ve büyük işler yapan, büyük kazançlar elde eden kimse, güçten düşünce pek küçük işlerle uğraşır, azla yetinir.

Aslan kükrerse atın ayağı kösteklenir: Güçlü kimsenin korkutucu sözleri, güçsüzü kıpırdamayacak duruma getirir.

Aslan postunda, gönül dostunda...: Canlı, cansız her şeyin bir yakışığı vardır, insan onları bu durumda görmek ister.

Aslan yatağından (yattığı yerden) bellidir (belli olur): Bir kimsenin oturduğu yerin durumu, onun kişiliğini belli eder.

Aslan kükrerse beygir titrer: Üstün gücü olanın öfkelenmesi, çevresindeki güçsüzleri korkutur.

Çul içinde arslan yatar: Bir kimsenin değeri, kılık kıyafeti ile değil, kişiliğindeki cevherle ölçülür.

Erkek arslan arslan da dişi arslan arslan değil mi?: Güçlülük ve yüreklilik yalnızca erkeklerde değil kadınlarda da vardır.

Her gönülde bir arslan yatar. (Her yiğidin gönlünde (her gönülde) bir arslan yatar.): Herkesin kendine göre büyük bir emeli vardır.

İki arslan bir posta sığmaz: Bir ülkede iki baş egemen olamaz.

On para on aslanın ağzında: Para kazanmak çok güçleşti.

Yatan (yatar) aslandan (kurttan), gezen (yeler) tilki yeğdir (iyidir): 1) Az güçlü olup çalışan, çok güçlü olup çalışmayanlardan daha başarılı olur; 2) Soylu, güçlü olmadıkları hâlde geçimlerini sağlamak için çalışanlar soylu, güçlü olup da tembel tembel oturanlara yeğlenirler.

2.2-At

Atgillerden, binme, yük çekme, taşıma ve benzeri hizmetlerde kullanılan, tek tırnaklı hayvan. Gözleri büyük, kulakları kısa, burun delikleri geniştir. Uzun boynu üzerinde yeke vardır, kuyrukları püsküllüdür. Dizlerini kilitleyebilir ve bu sayede ayakta uyuyabilirler. Atlar yaşına, cinsiyetine, donlarına, nişanelerine ve yürüyüşlerine göre çeşitli adlarla anılmaktadır (TDK, 2005).

Türk kültüründe atla ilgili olarak, “Türklerle ilgili birçok efsane, destan ve hikâyede at, sahibinin yakın arkadaşı, zafer ortağı, en değerli varlığı sayılmıştır. Savaşta faydaları dolayısıyla kuvvet ve kudret timsali de olmuştur. At sürüleri ise eskiden zenginliğin ifadesi olmuştur” demektedir. Şamanist törenlerde at kurbanlık hayvan olarak önem kazanmıştır. At eski Türk mezarlarında da karşımıza çıkmaktadır. Atların öteki dünyada ölüye hizmet edeceği düşüncesiyle kurgan denilen mezarlarda kadvralarına rastlanıldığına dair bilgiler vardır. Ayrıca atlar eskiden yıl simgesi olarak da kullanılmıştır (Çoruhlu, 2006).

Atların Türklerin hayatındaki yeri o kadar büyük be önemlidir ki İbrahim Kafesoğlu bu önemi kitabında şöyle açıklamıştır. “Türkler sanki at üstünde doğmuşlardır, yerde yürümesini bilmezler, at üstünde yerler, içerler, alış veriş yaparlar hatta uyurlar” ifadesi vardır. Bozkır Türk’ü bütün varlığını borçlu olduğu, hususi ad ve unvanlar verdiği, törenle gömdüğü ata, gerektiğinde konuşan, zekâ sahibi, gökten inmiş, bir nevi kutsal hayvan gözü ile bakmaktadırlar (Kafesoğlu, 2006).

Ayrıca atların kavimlerin türeyiş efsanelerinde yer aldığı ve renk simgeciliğine göre de anlamlandırıldığı da görülmektedir. Renk sembolizmi nedeniyle, değişik renklerdeki atlardan oluşan süvari bölüklerindeki askerlerini (doru veya demir kın atlı olanların doğuya, al atlıları güneye, ak atlıları batıya, kara yağız atlıları ise kuzeye) dört ayrı yöne sevk etmişti. Kök-Türk dönemi metinlerinde en fazla sözü edilen at rengi “ ak” tır (Gürsoy-Naskali, 1995).

Kültürel Miras Olarak Hayvanların Atasözlerimize Kattıkları Anlam Üzerine Bir...

Atın binek hayvanı olarak kullanılması, dünya tarihinde çok önemli bir aşama olup tarıma bağlı hayvancılığın çok üstünde bir kültür atılımı olarak bilinmektedir. Avcılık yaşamından hayvanları evcilleştirmeğe geçen ilk ırk Türkler olarak bilinmektedir. Türkler tarafından evcilleştirilen ilk hayvanın at olduğu da bilinmektedir. Bundan dolayıdır ki Türkler ata binen ilk insanlardır.

E.T.de at “at” anlamında kullanılmıştır. Çağdaş lehçelerden Azerbaycan. T. at “at”, Türkmen. T. at “at”, Gagavuz. T. at “at”, Kazak. T. at “at”, Kırgız. T. at “cılık”, Tatar. T. at “at ve yılki” Başk. T. at “at ve yılki”, Alt. T. at “at”, Tuv. T. at “at”, Hak. T. at “at”, Sah. T. at “at”, ÇuvG. T. at “laĞa”, Özb. T. at “at” ve Y. Uyg. T. at “at” şekilde kullanıldığı görülmektedir. Anlam olarak bütün lehçelerde aynıdır. Kökeni atlı göçebe yaşam tarzına sahip olan Türk milletinin kültüründe at önemli bir yere sahiptir. At birçok devirde ulaşım aracı olarak kullanılmıştır.

2.2.1-At Türleri

Aygır, damızlık erkek atlara denmektedir. Aygır, Kazan-Tatar atasözlerinde ‘aygır’ ve ‘alaşa’ adlarıyla yer almaktadır.

Doru At, Gövdesi kızıl, ayakları ve yelesi koyu renkli olan at. Doru at, atın aldığı renge göre verilen addır.

Kısrak, dişi atlara denmektedir. Kısrak adına, Kazan-Tatar atasözlerinde ‘biye’ ve ‘baytal’ adlarıyla rastlanmaktadır

Koşu Atı, özel olarak yetiştirilen ve koşularda kullanılan at türüdür.

Küheylan, Arap atı olarak da bilinir. “*Hızı, dayanıklılığı, güzelliği, zekâsı ve soyluluğu ile tanınan at soyu. Kafası küçük, gözleri hafifçe fırlak, burun delikleri geniş, kürek kemiklerinin arası belirgin, sırtı kısadır. Diğer at soylarında genellikle 24 omur bulunmasına karşılık, Arap atlarında 23 omur vardır.*

Ortalama 150 cm yüksekliğinde, 360-450 kg ağırlığındadır” (TDK, 2005)

Rahvan At, adını bir yürüme şekli olan rahvandan almaktadır. Atın aynı taraftaki ayaklarını aynı anda hareket ettirmesine rahvan yürüyüşü denir. Rahvan at, binciyi yormadan ve sarsmadan uzun mesafeleri kısa zamanda, az yem ile gidebilmektedir.

Tay, üç yaşına kadar olan at yavrusu. Bir yaşına kadar olan yeni doğmuş atlara kulun denmektedir

Yılki, At, eşek gibi tek tırnaklı hayvan sürüsü İnsanların hizmetini yaptıktan sonra doğaya salınmış ve burada üreyerek çoğalmış, yabanileşmiş atlardır. Topluluk halinde yaşayarak kışın olumsuz şartlarından ve yabancı hayvanların saldırısından korunmaktadırlar.

Abdal ata binince bey oldum sanır, şalgam aşa girince yağ oldum sanır. (Aptal ata binirse bey oldum sanır, şalgam asa girerse yağ oldum sanır.): Görmemiş kişi, rastlantı olarak layık olmadığı bir duruma kavuşsa bu durum kendisinin hakkı imiş gibi aptalca böbürlenir.

Aç (arık) at yol almaz, aç (arık) it av almaz. (Arık at yol almaz, arık (aç) it av almaz.): İş gördürdüğünüz kimselerin haklarını tam olarak vermezseniz kendilerinden yararlanamazsınız.

Ağanın gözü ata tımandır: İş sahipleri denetimlerini sürekli yaparlarsa işler yolunda gider.

Ağustosun 15'inden sonra ere kaftan, ata çul: Çünkü artık soğuklar başlayabilir. **Alma alı, satma kır, ille doru, ille doru; yağızın da binde biri:** At donları içinde en beğenileni doru renktir. Kır fena sayılmaz. Ama al renk beğenilmez.

Alma alı, sat yağızı, bin doruya, besle (Kızıl kahverengi at donu.) kır: Biniciler al ve yağız renkli atları tutmazlar. Doru ve kır donlu atları makbul sayarlar. Atını ona göre seç.

Alma sarı, satma sarı, kapındaysa tutma sarı: Sarı donlu at ne beslemeli, ne de alıp satmalıdır.

Arık ata kuyruğu (da) yüküdür: Güçsüz kişi, kimseye yardım edecek durumda değildir.

Arpa verilmeyen at, kamçı zoruyla yürümez: Bir kişinin verimli olarak iş görmesi, onun geçiminin sağlanmasına bağlıdır.

Aslan kükrerse atın ayağı kösteklenir: Güçlü kimsenin korkutucu sözleri, güçsüzü kıpırdamayacak duruma getirir.

Ata arpa, yiğide pilav: Canlıların güçleri, gelişmelerine yarayan şeylerle artar.

Ata binen nalını, mihını arar: Kişi, kullanacağı şeyin ayrıntılarına dikkat etmelidir.

Ata binersen Allah'ı, attan inersen atı unutma: Ata bindiğin zaman hayvanı hırpalama, attan indiğin zaman da onun yemini, suyunu, tımarını unutma.

Ata da soy gerek, ite de: Bütün yaratıkların soylusu üstün niteliktedir.

At, adımına göre değil, adamına göre yürür: Atın yürüyüşü binicisinin yönetimine bağlı olduğu gibi bir işin gidişi de iş başındakinin bilgisine ve çabasına bağlıdır.

Ata dost gibi bakmalı, düşman gibi binmeli: Çalışanınızı iyi beslerseniz onun gücü artar ve daha verimli işler yapar.

Ata eyer gerek, eyere er gerek: Bir işletmeyi önce donatıp sonra da iyi bir yöneticiye teslim ederseniz istediğiniz verimi alırsınız.

At arıklıkta, yiğit gariplikte: Zayıf ve gariplen kişiliklerini yitirmeyip görevlerini başarı ile yapanlar üstün niteliklerini o zaman belli etmiş olurlar.

At at oluncaya kadar sahibi mat olur: Bir çocuğu, bir işçiyi yetiştiren her bakımdan çok yorulur, yıpranır.

At beslenirken, kız istenirken: At bakımlı olduğunda satılmalı, kız da güzelliği geçmeden evlendirilmelidir.

At binenin (is bilenin), kılıç kuşananın: Her şey, onu gereği gibi kullanmasını bilene yakışır.

At binicisini tanır (bilir): İşçi, yöneticisinin işten anlayıp anlamadığını bilir ve çalışmalarını ona göre yürütür.

At (olur) bulunur meydan bulunmaz, meydan (olur) bulunur at bulunmaz. (At olur meydan olmaz, meydan olur at olmaz.): Gerekli şartlar her zaman bir arada bulunmaz.

Atı atasıyla, katırı anasıyla...: 1) Soylu kişiden zarar gelmez. Soysuz kişiden korkulur.2) İyi kişi temiz soyu ile, kötü kişi aşağılık, karışık soyu ile tanınır, anılır.

Atım tepmez, itim kapmaz deme. (Atın tepmezi, itin kapmazı olmaz): Size çok bağlı olan kimseler bile zaman gelir sizi incitebilirler.

Kültürel Miras Olarak Hayvanların Atasözlerimize Kattıkları Anlam Üzerine Bir...

Atına bakan ardına bakmaz: Görevini eksiksiz yapan, aracını iyi kullanan kimse kendisini kötü duruma düşmekten kurtarmış olur.

Atın bahtsız arabaya düşer: Değerli ama talihsiz kimseler, kişiliklerine uygun olmayan ağır ve aşağılık işlerde kullanılırlar.

Atın dorusu, yiğidin delisi: Atın doru renkli olanı, kişinin ise gözünü budaktan esirgemeyeni makbuldür.

Atın ölümü arpadan olsun: Çok sevilen bir şey yapılırken veya sevilen bir yiyecek yenilirken sonuç kötü de olsa zor veya kötü şeylere katlanılır.

Atın ürkeği, yiğidin korkağı: At da kişi de hep tehlike içinde imişler gibi uyanık olmalıdırlar.

Atın varken yol tanı ağın varken el tanı: Elde imkân varken gezip dolaşmak, dost edinmek gerekir.

At ile avrat yiğidin bahtına: Kişinin satın aldığı attan ve evlendiği kadından memnun kalıp kalmayacağı önceden kestirilemez, her ikisi de talihine kalmıştır.

At kaçmaz, et kaçar: Atın iyi koşması için iyi beslenmiş olması gerek.

At kudümü yurt kudümü, avrat kudümü: Türkler; atlarını, yurtlarını, eslerini kutsal sayar, onların uğur getireceğine inanırlar.

Atlar nallamırken kurbağa ayağını uzatmaz: Küçükler büyüklerin yanında hadlerini bilmelidir.

Atlar tepişir, arada eşekler ezilir: Büyüklerin çatışmasından küçükler zarar görür.

Atlı kaçar, kaçar; yaya arkasına ne düşer?: Büyük işlere, bunu başaracak gücü olanlar girişir. Olanakları bulunmayanlar böyle işlere niçin girişirler?

Athya saat olmaz: Elinde bol imkânlar olan kimse, uzun bir süre içinde yapılabilecek işi çok kısa bir zamanda yapabilir.

At ölür, itlere bayram olur: Değerli kimselerden birinin ölümü veya görevden ayrılması, kimi zaman aşağılık kimselerin işine yarar.

At ölür meydan (nalı) kalır, yiğit ölür san (namı) kalır: Yaşarken iyi işler yapmalı, iyi bir ad bırakılmaya çalışılmalıdır.

At sahibine (ağasına, biniciye) göre eser (kişner): İnsanlar başlarında bulunan kişinin etkisi altında kalarak onun tutumuna göre davranırlar.

Atta, avratta uğur vardır: İnsana atı ve evlendiği kadın uğur getirir.

Atta karın, yiğitte burun: İyi koşan atın karnı, yiğit erkeğin burnu büyük olur.

Attan düşene yorgan döşek, eşekten düşene kazma kürek: Soylu kimse yüzünden başımıza gelen felaketi çabuk atlatırız, soysuz kimse yüzünden başımıza gelen felaketi kolay kolay atlatamayız.

At yedi günde, it yediği günde (belli olur, semirir): Değerli kişilikler zamanla gelişir, kısa sürede beliren kişilikler gerçek değer taşımayanlardır.

At yiğidin yoldaşdır: Bir insanın atı daima onun yanındadır ve zor anlarında ona yardım eder.

Bahşiş (beleş) atın dişine (yaşına) bakılmaz: Para verilmeden sağlanan bir şeyin ufak tefek kusurları hoş görülmelidir.

Bakarsan at, bakmazsan mat (Bkz. Bakarsan bağ, bakmazsan dağ): Bakılıp onarılan şeylerden yararlanılır, bakımsız bırakılanlardan bir yarar elde edilemez.

Berk kaçan atın boku seyrek düşer: Olağanüstü hızla yapılan iş -gereken özen gösterilemeyeceğinden- olumlu sonuç vermez.

Bin atın varsa inişte in, bir atın varsa yokuşta bin: Üzerinde yük bulunan at, yokuş aşağı inerken zorluk çeker, hırpalanır, aksar, sakatlanır, düşüp ölebilir. Ancak üzerinde yük de olsa, yokuşa çıkmaya iyi dayanır. İnsan ise inişi yorulmadan iner de yokuşa çıkarken yorulur. Bundan dolayı kişi, hem kendisi hem at için kolay olan davranışı yeğlemeli, yani inişte inmeli, yokuşta binmelidir.

Bir mih bir nal kurtarır, bir nal bir at kurtarır: Herhangi bir olayı, bir işi, bir ödevi küçük saymamak, önemle ele almak gerekir. Küçük görünen işler, büyük sonuçlar doğurabilir: Bir çivi eksikliğinden bir nal düşer; bir nal eksikliğinden bir at koşamaz olur; bir atın koşamaması, komutana bir haberin yetişememesi dolayısıyla savaşın kaybedilmesine mal olabilir. Böylece bir çivi yüzünden bir ordu yenilgiye uğrayabilir. Nitekim küçük bir vidası eksik olsa koca bir fabrika çalışamaz. Önem verilmeyen küçük bir yaradan ölenler çoktur.

Bir sürçen atın başı kesilmez: Şimdiye kadar sizi memnun etmiş olan kişi bir kez yanlış iş yaptığında kendisine hemen ağır ceza verilmemelidir.

Boş torba ile at tutulmaz: 1) Çıkar göstermezseniz bir kimseyi bir yere bağlayamazsınız. 2) Özveride bulunmadan istediğiniz şeyi elde edemezsiniz.

Buğday yanında acı at da sulanır: Toplum yararına gerçekleştirilen düzenlemeler, kötü niyetlilerin daha kolay fenalık yapmalarına yol açabilir.

Buyurmadan tutan evlat, gün doğmadan kalkan avrat, deh demeden yürüyen at: Kişinin çocuğu, buyruk beklemeden neler yapmak gerektiğini bilmeli; karısı, erken uyanıp ev işlerine bakmalı; atı da uyarılmadan yürüyen anlayışta olmalıdır.

Camı acıyan eşek atı geçer. (Camı yanan eşek attan yüğrük olur.): Zarara veya kötülüğe uğrayan kimse acısını çıkarmak için aşırı çaba harcar.

Dereyi (çayı, ırmağı) geçerken at değiştirilmez.(Dereden geçerken at değiştirilmez. Irmaktan (çaydan, dereden) geçerken at değiştirilmez.): Bir yöntemden başka bir yönteme geçiş tehlikeli bir durum veya zamanda yapılmamalıdır.

Dokuz at bir kazığa bağlanmaz: Bir işin başına, tanınmış kişiliği bulunan birçok kimse birden getirilmemelidir, bunlar anlaşamaz ve birbirlerine düşerler.

Dost dostun eyerlenmiş atıdır: Gerçek dost, arkadaşının sıkışık zamanında yardımına koşmaya hazır durumdadır.

Eğreti ata (emanet ata, el atına) binen tez iner.(El atına binen tez iner.): Ödünç alınmış araçlarla girilen işler çok kez yürütülemez.

Eşek at olmaz, ciğer et olmaz: Soysuz kişi soylu olmaz, bayağı şey üstün nitelik kazanmaz.

Gelin atta buyruk Hak'ta: Bir gelin güveyinin evine götürülmek üzere ata bindirilir. Ama bakalım oraya ulaşacak ve evlenme gerçekleşecek mi? Yoldayken ölüm gibi, gelini başkasının kaçırmaması gibi engeller çıkabilir. Oldubitti sandığımız her şey bu durumdadır. Kesin sonuca ulaşmadan hiçbir şeye gerçekleşti gözüyle bakılmamalı.

Gelini ata bindirmişler, ya nasip demiş: Kesin sonuç alınmadan hiçbir işe olup bitti gözüyle bakılmaz.

Kültürel Miras Olarak Hayvanların Atasözlerimize Kattıkları Anlam Üzerine Bir...

Gem almayan atın ölümü yakındır: Söz dinlemeyen hırçın kişi, davranışının büyük zararını görür.

İki at bir kazığa bağlanmaz: Ayrı ayrı düşünceleri ve kişilikleri bulunan iki kişi bir arada yaşayamaz, bir işi birlikte yapamazlar.

İnsan ayaktan, at tırnaktan kapar: Birçok hastalık insana ayağını üşütmesi, ata da tırnağı yoluyla gelir.

Katıra baban kim? demişler, dayım at demiş: Aşağılık duygusu içinde bulunan kişi, kendisini olduğu gibi göstermeye utanır da kötü yönünü gizler, sadece iyi yönüyle övünür.

Kır atın yanında duran ya huyundan ya suyundan (tüyünden): Kişi kiminle arkadaşlık ederse ondan etkilenir, huy kapar.

Küheylan at, çul içinde de bellidir: Cevherli insan, kılık kıyafeti düzgün olmasa da değerini yitirmez.

Küheylan bok saçmaz mı: 1) Saygın bir ana-babanın çocuğu ahlaksız olabilir. 2) Sağduyusuyla tanınmış kimse de yanlış işler yapabilir.

Ortak atın beli sakat olur: Her ortak, daha çok yararlanmaya çalışacağından ortaklık malı yıpratırlar.

Sen ağa ben ağa, bu ineği kim sağa. (Sen dede ben dede, bu atı kim tımar ede.): Herkes kendisini buyurucu durumda görür, iş yapmakla yükümlü saymazsa ortadaki işi kim yapar?

Yağmurda düşmanın koyunu, dostun atı satılsın: Yağmur altında yünleri ıslanan koyun, pek gösterişsiz duruma düşer. Oysa at, daha çok çevikleşir. Böylece, koyun daha değersiz, at daha değerli görünür.

Yaman komşu, yaman avrat, yaman at; birinden göç, birin boşa, birin sat: Komşun kötü ise başka bir yere göç, eşin geçimsizse ayrıl, atın azgınsa sat, kurtul.

Yaşı at pazarında sorarlar: Akıllı olmanın yaşla ilgisi yoktur, bazı küçükler büyüklerden daha akıllı olabilir.

Yavaş (yumuşak huylu) atın çiftesi (tekmesi) pek (yavuz) olur: Yumuşak huylu kimseler öfkelendiklerinde aşırı davranışlarda bulunurlar.

Yavuz (yürük) at yemini (yavuz it ününü) artırır: Görevini başarı ile yürüten kişi, bunun mükâfatını görür. Ödüllенince de görevini daha büyük bir çaba ile yapar.

Yiğit yiğide at bağışlar: Aynı yolun yolcuları birbirleri için her tür özveriyi gösterirler, gerektiğinde en değerli varlıklarını bile birbirlerinin yararına sunarak yardımlaşmaktan kaçınmazlar.

Yoksul âlâ ata binse selam almaz: Yoksul kimse geçici olarak bile iyi bir duruma gelse herkese yüksekte bakar, kimseye selam bile vermez olur.

Yularsız ata binilmez.(Yularsız deve yedilmez.): Kurallara bağlı olmayan işin başına geçmek doğru değildir.

Yürük ata kameç olmaz. (Yürük at kameç değdirmez): İşini ivedilik ve yeterlilikle yapan kişiyi sıkıştırmak gerekmez.

Yürük ata paha olmaz: İşini ivedilik ve yeterlilikle başaran kimsenin değeri çok büyüktür.

Yürük at yemini artırır: Bir işte üstün çaba gösterenler, o ölçüde bir karşılık görürler.

2.3- Deve

Geviş getiren memelilerden, boynu uzun, sırtında bir veya iki hörgücü olan, yük taşımakta kullanılan hayvan. Uzun yay biçimli boynu, yarık üst dudakları, öteki geviş getirenlerde görülmeyen üst kesici dişleri, sırt bölümündeki hörgüçleriyle geniş, yastıklı ve iki parmaklı ayakları en belirgin özellikleridir (TDK, 2005).

Eski Türklerde taşımacılık atlarla ve develerle yapıldığı bilinmektedir. Develer dayanıklı bir hayvan olduğu için Türkler tarafından develer taşımacılıkta kullanılmıştır. Türkler devenin etinden ve yününden de faydalanmıştır. Mustafa Arslan'a göre deve Türklerde insanla özdeştir, akrabadır, insana rehberlik eder, insanı koruyan bir varlıktır. Eskiden farklı sebeplerden dolayı hareket halinde yaşanan Türkler bu hareketlilik içerisinde en önemli unsur olarak develerden yararlanmışlardır. “Dünya bereketi olarak görülen deve, göçün gerçekleşmesi sağlayan temel unsur olduğu için göçer kültüründe mayası gibidir (Gürsoy Naskali ve Demir, 2014).

Türk mitolojisinde Alplik sembolü olan diğer bir hayvan devedir. Özellikle buğra denen erkek develer kahramanlar tarafından töz olarak kabul edilmiştir. Dede Korkut hikâyelerinde kahramanın kuvvet gösterisi için yendiği develer, kuvvetin sembolü olmuştur (Ögel, 1998; Çatalbaş, 2011).

Develerin Türklerin hayatında çok büyük bir önemi vardır. Bugün deve üzerine birçok çalışma yapılmıştır bu çalışmalar bu önemi göstermektedir. Eski metinlerde kinci ve öfkeli bir yaratık olduğu üzerine bazı rivayetlere rastlanmaktadır.

E.T.de deve “tävä te/éwe”, Çağdaş lehçelerden Az. T. deve “deve”, Türkm. T. deve “düye”, Gag. T. deve “deve” Kaz. T. deve “tüye”, Kırg. T. deve “töö”, Tat. T. deve “däyä”, BaĖk. T. Deve “däyä”, Alt. T. deve “töö”, Sah. T. deve “tebien”, Özb. T. deve tuya”, Y. Uyg. T. deve “iñgen, töge” olarak bilinmektedir. Deve sözcüğü yazılış olarak Türk lehçelerinde farklılık göstermektedir fakat anlam olarak aynı kullanılmıştır.

Bir katar deveyi bir eşek yeder: Sessiz, uysal bir topluluğu, niteliksiz, ahmak bir kişi bile yönetir.

Cahile söz (laf) anlatmak, deveye hendek atlatmaktan güçtür (zordur): Ne kadar uğraşılırsa uğraşılın deve hendekten atlatılamaz, cahile söz anlatmak bundan da zor bir şeydir.

Çıngıraklı deve kaybolmaz: Nerede olsa varlığını gösteren kimse unutulmaz.

Densiz deve kuyruğu, deh! demeden sallanır: Densiz kişi, hiç gereği yokken kendisini ilgilendirmeyen işlere burnunu sokar.

Deve bir akçeye (götür, hani akçe), deve bin akçeye (getir, hani deve): Çok ucuza alınmayan bir şey gerekli olduğunda çok pahalıya alınabilir.

Deve boynuz ararken kulaktan olmuş: Elindekiyle yetinmeyip daha çoğunu arayan, elindekinden de olur.

Deve büyüktür amma besini bir eşek yeder. (Eşek küçüktür amma dokuz deveyi yeder): insan görünüşte büyük olmakla akıl büyük olmaz, bir akıllı birçok az akıllıyı arkasından sürükler.

Kültürel Miras Olarak Hayvanların Atasözlerimize Kattıkları Anlam Üzerine Bir...

Deveden büyük fil var: Herhangi bir konuda söz sahibi olanlardan daha büyük, daha yetkili biri mutlaka vardır.

Deveci ile konuşan kapısını büyük açar: Yüksek makam sahibi kimselerle ilgisi olanlar durumlarının gerektirdiği özveriyi göze almalıdırlar.

Deve deve yerine çöker.(Deve yerine deve çöker.): Değerli bir kimseden boşalacak yeri ancak o değerinde olan başka bir kimse doldurabilir.

Deve Kâbe'ye gitmekle hacı olmaz: Gerekli niteliklerden yoksun olan kişi, biçimsel işler yapmakla kişiliğine değer kazandıramaz.

Devenin derisi (yünü, silkintisi) eşeğe yük olur: Zengin ne kadar fakir düşse de yoksula göre yine varlıklıdır.

Deveye bindikten sonra çalı ardına gizlenilmez: Herkesin gözü önündeki bir olayı şöyle böyle yorumlarla gizlemeye çalışmak boşunadır.

Deveye burç gerek olursa boynunu uzatır: Kişi kendisine gerek olan şeyi elde etmek için yorgunluğa katlanmalıdır.

Deveye inişi mi seversin, yokuşu mu? demişler; düz yere mi (düze kıran mı) girdi? demiş: Bir işin kolay yapılabilmesi için bir yol varken zor yolu seçmek doğru olmaz.

Deveyi yardan uçuran (atan) bir tutam ottur: Gözü doymayan hırslı insanlar küçük bir çıkar için bütün varlığını tehlikeye atar.

Deveyi yük değil zelber yıkar: Önemli bir görev yapmakta olan kimseden ufak tefek birçok iş yapması da istenirse, önemli işin yapılması tehlikeye düşer. (Zelber: Yük üstüne atılan öteberi).

El kesesinden sultanım, develer olsun kurbanım: Bir varlıklı adına iş gören kişi, bol bol harcamada bulunur.

Esrik devenin çulu eğri gerek: Kişi, durumuna uygun davranmalıdır.

Gücük (şubat), ya iti soludurum, ya devenin kuyruğuna çıkarım demiş: Şubat ayında kimileyin bunaltıcı sıcak olur, kimileyin diz boyu kar.

Kiminin devesi (parası), kiminin duası: Varlıklı olanların parası, yoksul olanların da duası alınarak işler yürütülür.

Onmadık (talihsiz) hacıyı deve üstünde (Arafat'ta) yılan sokar: Amacını gerçekleştirmesi mümkün olmayan kişinin karşısına, hatır ve hayale gelmeyen ve yenilemeyen engeller çıkar.

Şahin ile deve avlanmaz: Küçük şeyleri elde etmek için yeterli olan araçla, büyük şeyler elde edilemez.

Yularsız ata binilmez.(Yularsız deve yedilmez.): Kurallara bağlı olmayan kişi istenildiği gibi yönetilemez.

SIRA	HAYVAN ADI	GEÇTİĞİ SAYISI	ATASÖZÜ
1.	ASLAN-ARSLAN	14	
2.	AT	83	
3.	DEVE	24	

4- Sonuç

Türk dili ve kültürü tarihi içinde hayvan adlarını, Türkçenin ilk yazılı belgeleri olan Göktürk Kitabeleri ile Divânü Lûgâti't-Türk ve Kutadgu Bilig gibi eserlerde çok sayıda görülmektedir. “On İki Hayvanlı Türk Takvimi” Türklerle birlikte aynı coğrafyaları paylaşmış diğer milletlerin kültürlerinde de görülmektedir. Hayvan adlandırmalarında kültürün ayırıcı özelliği rol oynamaktadır. Kültürdeki değişim ve gelişmeler dilde kullanılan sözcükleri de etkilemektedir. Tarihi süreç içerisinde yaşanan din ve coğrafya değişiklikleri kültürün bir parçası olan dili önemli oranda etkilemiş ve bu durum hayvan adlarında da kendini göstermiştir. Bazı hayvanlar kültür içerisinde önemli bir yere sahip olurken, bazıları ise gerek hayvanın diğer hayvanlar içerisindeki yaşayış şekli, gerekse dinî inançtaki yeri münasebetiyle kültürde yer bulamamışlardır. Atasözleri bir milletin tecrübelerinin yanında onun ilişki içerisinde bulunduğu varlıkların da aynasıdır. Toplumsal hayatın önemli bir unsuru olan hayvanlar da milletlerin yaşadığı içtimai ve coğrafi şartlara göre toplumdaki yerlerini alarak dil hazinesi içinde önemli bir yere sahip olan atasözleri ve deyimlerde bulunurlar. İnsanımız, deveyi gözlemlemiş ve bu hayvanın bazı özellikleri ile insan davranışlarını somutlaştırma yoluna gitmiştir. Devenin inatçı ve kinci, yüke dayanıklı ve değerli oluşu ve bazı şekil özellikleri ile insan özellikleri arasında benzerlik kurulmuştur. İnsanların hayatında önemli yer tutan, insanlara bu kadar yakın olan ve kimi zaman insanların varlığını sürdürebilmesinin temel unsuru olan atlar ve bu durumda doğan atasözleri yaygın olması gayet tabii karşılanmalıdır. Yaptığımız taramada içerisinde hayvanların yer aldığı 121 Türk atasözü tespit edilmiştir. Bunların sayımında at (83 adet), deve (24 adet), aslan (14 adet) tespit edilmiştir. Türklerin ilk zamanlardan itibaren bozkır özelliği gösteren alanlarda yaşadığını bizlere göstermektedir. Mezkûr hayvanlar çeşitli mecaz ve gerçek anlamlar yüklenerek atasözlerinde nesilden nesle aktarılmıştır

5- Kaynakça

- Aksan, D. (2004). Türkçenin Sözcük Varlığı, Ankara, Engin Yayınevi.
- Aksoy, Ö.A. (1988). Atasözleri Sözlüğü. İstanbul: İnkılap Kitabevi, C.1.
- Akarsu, B. (1998). Dil-Kültür Bağlantısı. İstanbul: İnkılap Kitabevi.
- Alkaya, E. (2006), “Dil ve Söz Bağlamında Kırım Karay Türklerinin Atasözleri”, Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi I, 89-99.
- Boratav, P. N. (1992). 100 Soruda Türk Halk Edebiyatı. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Çağbayır, Y. (2007). *Ötüken Türkçe Sözlük*, C. I, İstanbul: Ötüken Yayınları.
- Çatalbaş R. (2011). Türklerde Hayvan Sembolizmi Ve Din İlişkisi. Turan-sam Stratejik Araştırmalar Dergisi, cilt 3 sayı 12
- Çoruhlu, Y. (2006). Türk Mitolojisinin Ana Hatları, Dönüşümü, Millî Folklor, Yıl 26, Sayı 101. İstanbul: Kabalcı.
- Gök, B., Abbasoğulları, G. (Bahar-2015), “Harakânî Menkıbelerinde ve Kültürümüzde Aslan Figürü”, *Kafkas Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, S: 15, ss. 135-159.
- Gürsoy Naskali, E. ve Demir E. (2014). Deve Kitabı. İstanbul: Kitabevi.
- Kaplan, M. (1988). *Kültür ve Dil*. İstanbul: Dergâh Yayınları.

Kültürel Miras Olarak Hayvanların Atasözlerimize Kattıkları Anlam Üzerine Bir...

- Konyalı, H. (1951). “Arslan ve Türkler”, *Tarih Hazinesi*, Ülkü Kitap Yurdu, S. 5.
- Ögel, B. (1998). Türk Mitolojisi, C. I, 3. Baskı, Ankara: TTK Basımevi.
- Parlatır, İ., Gözaydın, N., Zülfükar, H. vd. (1998), *T. D. K. Sözlük*, Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.
- Sakaoğlu, S. (2002). *Dîvânü Lûgati't-Türk'te Türk Halk Edebiyatı*. Konya: Konya Yayınevi.
- Sertkaya, O. F. (1983), “Eski Türk Atasözleri Üzerine”, Şükrü Elçin Armağanı, 275-291
- Sinan, A., T. (2008). Deyim Kavramı Üzerine Notlar - 1. Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi 18(2), 91-98
- Şenel, M. ve İlhan, N. (2008b). Av Hayvanlarının Kişi Adlarındaki Yansıması. *Av ve Avcılık Kitabı*, (Editörler: Emine Gürsoy Naskali, Hilal Oytun Altun). İstanbul: Kitabevi Yayınları.
- Tekin, T. (2003). Orhon Yazıtları: Köl Tigin, Bilge Kağan, Tunyukuk, Ankara, TDK.
- Türk Dil Kurumu, *Türkçe Sözlük*, (10. b.) , TDK, Ankara, 2005.
- Türk, O. (2016). Hamza-nâme adlı eserin 72. Cildinin Atasözü, Deyim, İnkileme ve Beyitlerin anlam ve görev yönünden İncelenmesi. *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Yıl: 4, Sayı: 24, Mart 2016, s. 325-334.